O ABORDARE ISTORICO-SISTEMATICĂ A SEMANTICII LIMBAJULUI POLITIC ROMÂNESC DIN PERSPECTIVA TEORIEI LINGVISTICE COŞERIENE

LUCIA-GABRIELA MUNTEANU*

1. Fragmente de text selectate

Mihail Kogălniceanu (1857–1861/1959: 16–19).
[Discurs cu privire la Unirea Principatelor (şedinţa din 7 octombrie, 1857)]

„[...] Mulţămesc şi felicitez Adunarea. Noi astăzi am dat dovadă că sîntem demni de libertatea ce Europa ne-a recunoscut de a ne rosti dorinţele şi trebuinţele. În toată această Adunare, însufleţită de o singură simţire, de o singură dorinţă, asigurarea naţionalităţii noastre, două singure glasuri s-au găsit care voiesc a merge în contra voinţei naţiei, în contra voinţei lui Dumnezeu, cerînd păstrarea statului-quo şi prin urmare a nămolului de nenorociri şi de abuzuri care-i formează trista istorie, şi, cu toate aceste, Adunarea, puind de o parte restricţiile regulamentului său, a învoit ca astăzi toată opinia, fie cît de antinaţională, cît de singuratică, să se esprime liber şi neîmpiedecată în faţa ţării, care o va descuviinţa în faţa Europei, care o va judeca. [...] Şi dintîi încep cu părintele de Roman. Preasfinţiia sa a rostit o curioasă teorie, adică, că este învoit de a ave între patru ochi o opinie şi în public o altă opinie. Între alte cuvinte, alt om sînt, alte lucrez în patru ochi şi alt om sînt, şi altele lucrez în public. [...] Teorie curioză, discuviinţată de morală în gura fiecărui om, discuviinţată de religie mai ales în gura unui preot. Socot că părintele de Roman singur va recunoaşte uşurătatea espresiei, sub care voieşte a ascunde apostazia sa politică.
Vin acum la marele logofăt şi cavaler Alecu Balş. D-lui în loc să vie a ne vorbi ca deputat al ţării, singurul titlu care ne dă drit de a vorbi aice, ne-a rostit opinia sa ca proprietariu de 80 000 fălci pămînt. Mare avere, frumoasă avere; nimenea din noi nu o are. Însă este cineva care o are înzăcit mai mare decît d-lui deputatul de Putna. Acesta este un oarecine care se numeşte ţară, acea ţară care o reprezintă această Adunare. D. Deputatul ne zice că are 80 000 de fălci, Ei bine, noi, Adunarea, avem mai mult decît chiar 800 000 de fălci, căci înfăţoşăm ţara.

* Şcoala Normală „Vasile Lupu”, Iaşi, Aleea Mihail Sadoveanu, nr. 46, România.

ALIL, t. LI, 2011, Bucureşti, p. 277–290

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

D. deputat ne zice că ţara de abia a ieşit din agonia relelor trecutului, şi apoi ca singură tămăduire cere urmarea lor, adecă păstrarea statului-quo, numai păstrarea privilegiilor şi imunităţilor şi a tuturor consecvenţilor, care aduce după sine privilegiul nesprijinit de putere [...].
Un rău perde jumătate din puterea sa cînd îi cunoaştem originea. Răul ţării noastre ne-l spune istoria, ne-l spune suferinţele poporului. Fiecare pagină din analele noastre să o stoarcem şi va curge sînge şi lacrimi. Răul ţării noastre ne-l spune glasul poporului prin un proverb: «Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!» [...].
Însă aceasta nu va fi. Timpul a sosit ca vechea prorocie a iroului patriei noastre să se împlinească.
Sînt acum trecuţi 350 ani de cînd Ştefan cel Mare, pe patul morţii şi văzînd norii ce ameninţa esistenţa ţării noastre, chemă pe mitropolitul, pe consilierii săi şi pe fiul său Bogdan şi-i îndemnă singur el, carele 40 de ani ţinuse sabia în mînă tare şi neînvinsă, şi-i îndemnă singur ca să încheie o capitulaţie cu Înalta Poartă, capitulaţie onorabilă şi închizăşluitoare fiinţei noastre ca naţie, ca stat. [...] Prorocia acum se împlineşte. Uitaţi-vă, acei ce nu voiţi a crede la spiritul naţional, care astăzi insuflă cinci milioane de romîni, şi spuneţi dacă acest mare *cineva*, dacă ţara întreagă nu este sculată şi nu este vrednică de a fi iar o naţie. Drepturile noastre erau călcate, naţionalitatea era ca şi îngropată, cînd din mijlocul furtunilor resbelelor se rădică curcubeul păcii [...]. Tratatul de la Paris veni şi-i zise: «scoală-te şi vină după mine» şi Lazăr, şi populul romînesc se sculă, îşi aruncă giulgiurile de pe dînsul şi se arătă naţie tînără, plină de viaţă şi plină de viitoriu.
Şi tocmai în acest minut, oameni ai trecutului, veniţi şi ne faceţi lauda trecutului, veniţi şi vă încercaţi să puneţi o slabă stavilă căii unei naţii, vă refuzaţi de a crede în predicţia iroului şi sîntului nostru! Protestaţi în contra unirei! O cred. Unirea este pentru ţară şi d-voastră nu voiţi nici ţară, nici naţie.
Fraţilor, onorabilul meu amic Hurmuzaki v-a dezvoltat toate consideraţiile care ne fac o lege ca să cerem şi respectarea drepturilor seculare ale Principatelor. [...]
Trebuie să le repet şi eu acele zise şi rezise? Nu le simte toată inima, nu le judecă toată mintea? [...] Copacii vor creşte şi la umbră sub copaci vor mirosi florile şi vom avea o livadă mare şi frumoasă [...]. Iată, domnilor de Roman şi de Putna, cum sătenii, cum noi, cum populul, cum tot ce simte şi voieşte un viitoriu pentru copiii săi, pentru naţia sa, înţelege Unirea. [...] Să ascultăm, fraţilor, inima populului nostru [...] care ne strigă neîncetat: Unire şi Unire.
Să gîndim că astăzi este ziua cea mai mare din veacul nostru, că astăzi nu numai că scriem, dar facem istoria ţării noastre.
Cît pentru propunerea d. Deputat de Putna, să-i împlinim pîn'la sfîrşit cererile sale: ca să puie la actă".

Armand Călinescu (1938/1993: 52–81)

[Discurs parlamentar: *La legea pentru apărarea ordinei în stat* (şedinţa Camerei de la 17 aprilie 1934)]

„D-le preşedinte, d-lor deputaţi, guvernul ne înfăţişează astăzi un proiect de lege isvorît dintr'o preocupare foarte legitimă, aceea de a asigura ordinea în Stat. De altminteri, în toate timpurile cînd au apărut fenomene noi, care au ameninţat ordinea socială, s'a recurs la măsuri represive. Ele trebuiesc judecate prin urmare nu în principiul lor, ci în raport cu împrejurările în care trăim. [...]

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

Trăim o epocă de exaltare excepţională şi de slăbire a sentimentului moral. Războiul mondial, care a fost o dezlănţuire a forţei, s'a continuat după încheierea tratatelor, pe terenul gîndirii, prin apologia forţei; şi, fie că această apologie a făcut-o comunismul, fie că a făcut-o fascismul, amîndouă aceste curente au îndreptat un atac hotărît împotriva actualei organizaţii de Stat. Punctul central al acestui atac îl ocupă regimul parlamentar.

Desigur, de-a lungul crizei pe care o traversăm, s'au învederat o serie de slăbiciuni ale regimului parlamentar. În primul rînd, instabilitatea guvernelor a făcut să nu se poată întreprinde o operă serioasă de îndreptare a situaţiei. [...]

De altfel, ce ne propun curentele extremiste? Fie extremismul de dreapta, fie extremismul de stânga, ne propun dictatura. Este formula care realizează forţa.

N-am să insist asupra acestei idei. Dar eu ştiu că forţa provoacă totdeauna reacţiunea altei forţe. [...]

Şi atunci, d-lor, înţelegeţi de ce între regimul parlamentar şi dictatură, pe care ne-o propun curentele extremiste, eu socotesc că nu există alegere pentru un om conştient. [...]

D-le ministru de justiţie, aici să-mi daţi voie să vă atrag atenţia asupra unui lucru: dv. nu sunteţi astăzi desarmat în faţa mişcărilor extremiste. [...]

Aveţi mai întâiu legea Mârzescu din 1924. [...] Daţi-mi voie să vă cetesc acest text al art. II, fiindcă el este foarte cuprinzător: [...].

A da guvernului posibilitatea de a disolva grupările politice este, înainte de toate, un act de încredere. D-le ministru, dv. ştiţi bine că nu vă putem acorda această încredere".

Gheorghe Gheorghiu-Dej (1959: 496–502)

[Cuvântare rostită la recepţia oferită de Consiliul de Miniştri al R.P.R. cu prilejul plecării ultimului eşalon al trupelor sovietice care au staţionat în R.P.R. (25 iulie 1958)]

„Stimaţi oaspeţi,

Dragi reprezentanţi ai Forţelor Armate ale Uniunii Sovietice,

În conformitate cu hotărîrea luată de guvernul sovietic, de comun acord cu guvernul Republicii Populare Romîne, unităţile sovietice care staţionau pe teritoriul Romîniei s-au întors în patrie.

În întreaga ţară, la Galaţi, ca şi la Constanţa, la Timişoara, ca şi la Iaşi, au avut loc cu acest prilej puternice manifestări ale prieteniei romîno-sovietice. Oamenii muncii au ţinut să-şi exprime sentimentele de stimă, recunoştinţă şi dragoste pentru Uniunea Sovietică şi pentru glorioasele ei Forţe Armate. [...]

Poporul romîn cinsteşte memoria eroicilor fii ai poporului sovietic [...].

În anii de pace, în perioada cînd pe teritoriul Romîniei au staţionat trupe sovietice, în conformitate cu prevederile Tratatului de la Varşovia, între militarii sovietici şi populaţia ţării noastre s-au înfiripat legături tovărăşeşti [...].

Vă invit să ridicăm paharul în cinstea marelui popor sovietic, constructor al comunismului; pentru glorioasele sale Forţe Armate; pentru forţa conducătoare a poporului sovietic – marele Partid Comunist al Uniunii Sovietice [...]".

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

2. Privire analitică asupra lingvisticii vorbirii în discursurile selectate

Eugeniu Coşeriu consideră că ar fi necesară o nouă lingvistică a vorbirii, care să schimbe radical perspectiva abordării discursului, în sensul că nu trebuie explicată vorbirea din punctul de vedere al limbii, ci invers, pentru că vorbirea este mult mai cuprinzătoare decât limba, în întregime conţinută în vorbire. În funcţionarea limbii Eugeniu Coşeriu distinge între discursul repetat (*wiederholte Rede*) şi tehnica vorbirii. Savantul de origine română arată că tehnicii generale a vorbirii îi este specifică *determinarea*, ca ansamblu de operaţii, şi *cadrele*, ca instrumente circumstanţiale ale activităţii lingvistice (Coşeriu 1962/2004: 287–329).

Determinarea cuprinde operaţiile care se execută pentru a spune ceva despre ceva prin intermediul semnelor lingvistice; aceste operaţii actualizează, orientează spre realitatea concretă, delimitează şi precizează referinţa unui semn. Determinarea nominală, după Coşeriu, cuprinde patru tipuri de operaţii: *actualizarea*, *discriminarea*, *delimitarea* şi *identificarea*.

2.1. Actualizarea este operaţia prin care semnificaţia nominală se transferă de la esenţă (identitate) la existenţă (ipsitate) şi prin care numele unei fiinţe devine denotatul unei entităţi (Coşeriu 1962/2004: 299). Actualizatorul principal este articolul definit; majoritatea prepoziţiilor implică actualizarea, iar numele proprii, prin simplul fapt de vorbire, au această funcţie.

Din textul lui Kogălniceanu, selectăm următoarele semne:

– substantive cu articol hotărât: *Adunarea* (şapte recurenţe), *păstrarea*, *restricţiile*, *linia*, *opinia*, *apostazia*, *agonia*, *trecutului*, *privilegiul*, *originea*, *răul*, *schimbarea*, *bucuria*, *gunoiul*, *drepturile*, *naţionalitatea*, *giulgiurile*, *Unirea*, *fraţilor*, *glasul*, *interesul*;

– nume proprii: (marele logofăt şi cavaler) *Alecu Balş*, *Dumnezeu*, *Ştefan cel Mare*, *Bogdan*, *Lazăr*, (onorabilul meu amic) *Hurmuzaki*;

– prepoziţii ca instrumente actualizatoare: *pentru* (*propuneri şi amendamente*), (*părintele*) de (*Roman*), *pentru* (*unire*).

Actualizatorii din discursul lui Kogălniceanu orientează semnele verbale spre realitatea concretă şi delimitează referinţa lor: enunţurile formulate focalizează mesajul pe ideea acceptării Unirii, ca semn al împlinirii istoriei (de aici apelul la nume simbolice precum *Dumnezeu*, *Lazăr*, *Ştefan cel Mare*, *Bogdan, Tratatul de la Paris*), şi ca renunţare la privilegiile feudale, simbolizate prin persoana deputatului de Putna, marele logofăt Alecu Balş, şi a locotenentului Episcopiei de Roman, Nectarie Hermeziu. Funcţia actualizatoare a articolului definit are ca efect transformarea desemnării potenţiale în desemnare reală, orientarea către universul obiectelor, şi anume Adunarea însufleţită de o singură simţire şi dorinţă, pe de o parte, şi oponenţii politici, pe de altă parte. Semantica discursului se configurează în mod contrastant, polarizându-se în mod evident pe ideile de bine (*libertate*,

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

voinţă, *dorinţă*, *demni*, *prorocie*, *să împlinească*, *curcubeul păcii*, *sămânţă*, *flori*, *copaci*, *se vor veseli*, *viitor*, *inima* etc.) şi, respectiv, de rău (*năm*ol, *nenorocire*, *abuz*, *apostazie*, *privilegii*, *cangrena corupţiei*, *înglodaţi în gunoiul* etc.).

Dintre funcţiile limbajului, în discursul lui Kogălniceanu, cea mai activă este funcţia numită de Leo Weisgerber – *Wirkung*; în acest sens, expresivitatea şi afectivitatea vorbirii oratorului este susţinută la nivelul pragmatic al instrumentelor de actualizare, prin poziţionarea lor la nume comune (*răul*, *glasul*, *gunoiul*, *fraţilor*), la nume cu încărcătură religioasă (*giulgiurile*, *prorocia*), la nume poetice, cum observăm într-un pasaj cu semnificaţie de parabolă şi utopie (*inima*, *vânturile*, *păsările cerului*, *la umbră*, *sub copaci*).

Din discursul lui Armand Călinescu, se pot evidenţia următoarele semne:

– substantive cu articol hotărât: *guvernul*, *instabilitatea guvernelor*, *democraţia*, *statele*, *curentele*, *extremismul*, *dictatura*, *mişcarea*, *faptele*, *instanţele*, *componenţa*, *posibilitatea*;

– nume proprii: *Sadi Carnot*, *Maeterlink*, *Garda de Fier*, *Corneliu Zelea Codreanu* (două recurenţe), *Ion Mihalache*, *Manciu*, *Ion Duca*, *D-l Goga*, *Dl. Vaida*, *Dumnezeu*, *Mârzescu*;

– prepoziţii ca instrumente actualizatoare: *prin* (*atentatul*), *pentru* (*autorităţile*), *prin* (*introducerea*), *fără* (*frică*), *înaintea* (*corpului electoral*), *pentru* (*tineret*), *după* (*intrarea în vigoare*).

În discursul lui Armand Călinescu, actualizatorii evidenţiază o serie de nume care se constituie într-o arie clară de terminologie politică. În comparaţie cu numele articulate definit din discursul unionist, cele din textul rostit de omul politic în 1934 au o semantică mult mai specializată, restrânsă la tematica-ţintă a discursului. Aceste cuvinte nu actualizează în primul rând funcţia numită de Karl Bühler *funcţie de apelare*, centrată pe ascultător, ci susţin acţiunea funcţiilor simbolice, adică a funcţiei reprezentative, ca mijloc de cunoaştere, şi a funcţiei asociative, care corelează semnele ca factori de cunoaştere, după forma şi conţinutul lor (Coşeriu 1962/2004: 85). Numele proprii din discursul omului politic interbelic actualizează un univers de discurs mult mai restrâns la contextul referenţial propus – siguranţa statutului în relaţie cu manifestările politice extremiste –, în comparaţie cu universul discursului unionist, de la care trecuseră 77 de ani. O altă vârstă a societăţii româneşti, o altă etapă a limbii naţionale, în varianta ei stilistic-funcţională.

În discursul lui Gheorghiu-Dej, se pot observa următoarele semne cu funcţie semnificativă majoră:

– substantive cu articol hotărât: *guvernul*, *oamenii*, *poporul* (25 de recurenţe), *memoria*, *izgonirea*, *ostaşii*, *eliberarea*, *doborârea*, *militarii*, *prefacerea*, *sporirea*, *ţările*, *ţara*, *simpatia*, *duşmanii*, *politica*, *victoriile*, *sprijinul*, *speranţele*, *unitatea*, *chezăşia*, *lagărul*, *comunismul*, *producţia*, *zborul*, *prietenia*, *unitatea*;

– nume proprii: *Marx*, *Engels*, *Lenin*, *Nikita Sergheevici Hruşciov*;

– prepoziţii ca instrumente actualizatoare: *pentru* (*eliberarea*), *în* (*perioada*), *de pe* (*teritoriul*), *în* (*Liban*), *faţă de* (*poporul*), *pentru* (*dezvoltarea*), *pentru* (*construirea*), *pentru* (*marea cauză*), *spre* (*aştri*), *pentru* (*victoria*), *pentru* (*primul-secretar*), *pentru* (*unitatea*), *pentru* (*pace*).

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

În acest text, actualizatorii selectaţi relevă procesul pe care l-a suferit limbajul politic românesc în epoca dictaturii comuniste. Regimul comunist de factură sovietică a conferit uzului lingvistic marca determinărilor ideologice. Nume comune precum *prietenie* sau *eliberare* au dobândit în discursurile oficiale conotaţii speciale, legate de noua ideologie, iar uzul oficializat a corupt şi actele de vorbire comună, cum se cunoaşte că s-a petrecut cu limba română timp de multe decenii. Numele articulate selectate aici reuşesc să contureze, chiar făcând abstracţie de nivelul frastic, un context referenţial golit de viaţa propriu-zisă. Majoritatea lexemelor denumesc concepte, obiecte mentale, iar actualizatorii nu fac decât să orienteze semnele către nişte entităţi din aceeaşi sferă. În multe structuri frastice cu pronunţată coloratură ideologică (*Vă invit să ridicăm paharul în cinstea marelui popor sovietic, constructor al comunismului; pentru glorioasele sale Forţe Armate; pentru forţa conducătoare a poporului sovietic – marele Partid Comunist al Uniunii Sovietice*), instrumentele actualizării îşi pierd sensul lor operaţional de a transfera semnificaţia nominală de la esenţă sau identitate la existenţă sau ipsitate (Coşeriu 1962/2004: 299). Cum ar fi putut reprezentanţii noii puteri să-şi pună în temă funcţiile de distorsiune-disimulare, legitimare şi integrare prin recurs la un act fondator particular (Paul Ricœur 1995: 279), decât distorsionând limbajul, golindu-l de naturalul semnificaţiilor şi transformându-l în limbă de lemn? Numele proprii ca actualizatori orientează ideologic discursul, organizat pe tehnica juxtapunerii, spre ideea reprezentării maniheiste a lumii ca fiind împărţită în „buni", ţările socialiste, sateliţi ai Uniunii Sovietice, şi „răi", ţările imperialiste, subordonate Statelor Unite şi Angliei. Recurenţa prepoziţiei *pentru* în contextul gramatical respectiv face mai evidentă obsesia ideologică a inoculării convingerii în nişte scopuri utopice. Intuiţia comună a faptului că limbajul participă la crearea reprezentărilor maselor şi ale indivizilor a fost transformată de ideologii comunişti într-un motor de fabricare a unui limbaj nou, artificial prin şablonizare şi desemantizare.

2.2. Discriminarea (Coşeriu 1962/2004: 303– 310) se referă la complexul operaţiilor determinative, ulterioare actualizării, realizate în planul semnificaţiei obiective; ea orientează denotarea spre un grup, eventual sau real, de entităţi particulare; acestea se prezintă ca exemple ale unei clase, reprezentante ale unui tip, porţiuni dintr-un obiect extins. Un gest poate avea rol de discriminator. Discriminarea cuprinde operaţiile următoare:

2.2.1. *Cuantificarea* este înţeleasă de Coşeriu drept operaţia prin care se stabileşte numărul sau numerabilitatea obiectelor denotate. Cuantificarea poate fi *definită* (cuantificatori definiţi: *doi*, *trei*, *toţi*, *o duzină*) sau *nedefinită* (*puţini*, *mulţi*, *câţi*, *destui*). Un tip special de cuantificare este *singularizarea* (*unu*).

2.2.2. Prin *selectare*, Coşeriu înţelege un tip de discriminare reală şi externă; aceasta implică cuantificarea, aplicarea numelui la un grup şi semnalizează o separare sau o opoziţie (afirmată sau negată) între obiectele denotate şi restul clasei. Selectarea poate lua forma particularizării şi este nedefinită sau a individuării, fiind în acest caz definită. Selectarea cu

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

selectori particularizatori implică o opoziţie de tipul *unii/alţii*; *unii/ceilalţi* sunt selectori individuatori, ca şi *care/ce/atare/acelaşi/ceilalţi*, *numitul*, *sus-numitul*, *primul*, *al doilea*, *ultimul*. Sunt simpli particularizatori *vreun/niciun/fiecare/oricare/alţii*. Pot fi individuatori şi specificatori distinctivi propoziţiile relative, articolul aplicat la cuantificatori numeric definiţi, complemente de specificare.

2.2.3. La rândul ei, *situarea* este văzută de Coşeriu drept operaţia prin care obiectele denotate se situează, adică se relaţionează cu persoanele implicate în discurs şi se raportează la circumstanţele spaţio-temporale ale discursului însuşi. Instrumentele sunt situatorii posesivi (*meu*, *nostru*, *lor*) sau elementele deictice (*acesta*, *acela*, *aici*, *acolo*). Situarea semnalează o relaţie particulară de dependenţă sau de interdependenţă între entităţile desemnate sau între persoanele care apar în discurs.

Din discursul lui Kogălniceanu vom exemplifica cu câteva structuri care realizează cele trei tipuri de discriminare menţionate şi definite mai sus, şi anume:

– discriminare prin cuantificare: *proprietariu de 80 000 fălci pământ*; *carele 40 de ani ţinuse sabia în mână*;

– discriminare prin selectare: *însufleţită de o singură simţire, de o singură dorinţă*;

– discriminare prin situare: *nimenea din noi nu o are*; *acesta este un oarecine care se numeşte ţară, acea ţară care o reprezintă această Adunare*; *răul ţării noastre ne-l spune istoria*; *uitaţi-vă, acei ce nu voiţi*; *cum tot ce simte şi voieşte un viitoriu pentru copiii săi*.

Cuantificatorii definiţi (*80 000 fălci pământ*, *40 de ani*) particularizează o referinţă numerică prin care discursul îşi precizează finalitatea. Adjectivul *singură*, ca individuator, realizează anafora, tehnică retorică discursivă, la care vorbitorii de la tribună apelează destul de frecvent. Cu aceeaşi funcţie discursivă participă la discurs şi pronumele sau adjectivul pronominal *alt*, particularizator al opoziţiei dintre ipostazele cameleonice ale aceleiaşi persoane, episcopul Hermeziu, oponent al Unirii, asupra căruia sunt focalizate formulările critice şi ironice ale lui Kogălniceanu. Situatorii selectaţi mai sus, adjectivele posesive (*noastre*, *săi*), pronumele personale (*ne*, *-l*), pronumele reflexiv (*-vă*), pronumele demonstrativ cu funcţie deictică (*acei*) realizează legături între persoanele implicate în discurs şi le raportează la circumstanţe de loc şi timp.

Putem observa că instrumentele vorbirii cu funcţie de discriminare, recurente în discursul oratorului Mihail Kogălniceanu, sunt bine reprezentate în discurs, diverse în plan gramatical, cumulând funcţii retorice, pe lângă rolul lor principal de a orienta denotarea spre un element anume.

Din discursul lui Armand Călinescu, vom cita următoarele structuri prin care se realizează operaţia de discriminare:

– discriminare prin cuantificare: *80 la sută din reprezentanţii naţiunii*; *o mână de oameni*; *aceste două fapte grave*; *în câteva luni*; *6000 de voturi*; *72 de incidente*; *toate forţele creatoare, toate forţele constructive*; *în toate timpurile*; *în toate statele*; *toate*

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

instanţele au achitat; *să identificăm toate organizaţiile, toate cuiburile, să întocmim lista tuturor membrilor*; *în anumite cercuri*;

– discriminare prin selectare: *un document care a rămas*; *nicio lege penală n-a izbutit*; *fără nicio censurare*; *aceasta este prima obligaţie*;

– discriminare prin situare: *această mişcare*; *ţara aceasta, aceasta o reprezentăm noi toţi, o reprezentaţi dv., liberalii; prin tot ceea ce acest partid a putut să facă*; *acestea se pot întâmpla*.

Recurenţa sporită a instrumentelor de cuantificare în discursul lui Armand Călinescu se justifică prin intenţia mesajului său de a demonstra proasta gestionare a instabilităţii politice de către puterea de atunci. Cuantificatorii definiţi (diverse numerale, pronumele şi adjectivul pronominal *toate*) au calitate semantică argumentativă. Interesantă este lipsa folosirii selectorilor particularizatori şi individuatori, precum *unii*/*ceilalţi*, *fiecare*, *oricare*, *alţii*, motivată de caracterul analitic al unei probleme generale. Deicticele, pronumele şi adjectivele demonstrative, în număr mult mai mare decât în orice alt tip de discurs, realizează situarea comunicării prin semnalarea relaţiilor de dependenţă şi interdependenţă între entităţile denotate: *pentru aceste motive*, *în această situaţie*, *în această ordine de idei*, *ţara aceasta*, *aceste manifestaţiuni*, *între aceste organizaţii*, *aceste texte*, *aceasta este prima obligaţie* etc. Localizarea sau situarea, afirmă Coşeriu, este faza finală din procesul de determinare, când semnul „actualizat, cuantificat şi selecţionat se îndreaptă spre denotaţia unui obiect integral determinat, într-o circumstanţă real determinată” (Coşeriu 1962/2004: 308). Funcţia apelativă ca marcă a oralităţii discursului se situează în acest plan circumstanţial. Structuri precum *le socotiţi*, *nu le puteţi face*, *dumneavoastră* (cu mai multe ocurenţe), *vă rog*, *domnule ministru*, *domnilor*, *domnilor deputaţi* relevă calitatea de activitate şi nu de produs a discursului, un act de creaţie permanentă, chiar dacă structurat „în baza modelului unor acte lingvistice anterioare” (Coşeriu 2009: 174).

În discursul lui Gheorghiu-Dej, cunoscut lider comunist, secretar al PCR şi preşedinte al Consiliului de Miniştri, structurile prin care se realizează operaţia de discriminare sunt următoarele:

– discriminare prin cuantificare: *întreaga omenire*; *o serie de acţiuni*; *toate popoarele iubitoare de pace*; *sute de milioane de oameni*; *cu toate ţările*; *întregul popor*; *toţi oamenii muncii*; *între toate popoarele lumii*;

– discriminare prin selectare: *din viaţa internă a altor ţări*; *nici un fel de declaraţii*; *alte ţări*; *celelalte ţări socialiste*; *ca şi în alte multe ţări*; *celorlalte ţări ale lagărului socialist*;

– discriminare prin situare: *aceste trupe*; *ţara noastră*; *soarta lor*; *poporul nostru*; *aceşti strigoi jalnici ai trecutului*; *visurile lor*; *statul său*; *aceste epave*; *detaşamentul său de frunte*; *gloriosul său partid*; *în calea lor spre socialism*; *Comitetul său Central*.

Cuantificatorii selectaţi susţin intenţia vorbitorului de a ascunde şi falsifica realitatea, pentru a sluji ideologia regimului autoritar al statului proletar instaurat deja de peste un deceniu. Strategiile de asigurare a eficacităţii sunt imanente noului şablon, importat odată cu

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

modelele social-politice ale societăţii comuniste sovietice. Semantica discriminatorilor (*toţi*, *toate*, *întreagă*) ca şi recurenţa lor voit asumată, ca semn al obedienţei şi al angajării totale în regimul politic, se înscriu în aria conceptuală a totalitarismului. Selectorii particularizatori şi individuatori se exprimă doar prin două lexeme, *alte*, *celelalte*, pentru a păstra discursul în limitele unui şablon lingvistic, care îşi joacă rolul falsei persuasiuni prin recurenţă şi golire de sens, în contextul evocării aceloraşi imagini ale lucrurilor: portretele ştiute, steagurile şi alte semne, mereu aceleaşi.

În toate discursurile politice, operaţia de situare a entităţilor desemnate orientează sensul spre două funcţii textuale implicite, antinomice, anume afirmaţia, pe de o parte, şi respingerea sau contestarea, pe de altă parte. Discursul politic este, de fapt, o armă în mâna unuia dintre combatanţi. Spre deosebire de discursul politic rostit într-o societate democratică liberă, unde ambii combatanţi sunt în arenă, în cazul de faţă actul de vorbire îşi pierde funcţia lui dialogică, este un şir de lozinci adresate unui auditoriu căruia i s-au îngrădit libertăţile şi i s-a confiscat dreptul de a folosi limba în mod natural şi total.

2.3. Delimitarea este a treia operaţie verbală distinsă de Eugeniu Coşeriu în cadrul determinării nominale, care o defineşte astfel: „aceasta modifică posibilităţile de desemnare ale semnului, circumscriind denominaţia (parţializând conceptul), ori limitează denotarea, în sens extensiv sau intensiv, orientând referinţa spre o parte sau spre un aspect al denotatului particular” (Coşeriu 1962/2004: 310–311). În teoria coşeriană, delimitatorii sunt, de regulă, complemente ale substantivului, adjective, propoziţii atributive, apoziţii. În cadrul delimitării, creatorul lingvisticii integrale distinge:

Explicarea. Explicatorii evidenţiază şi accentuează o caracteristică inerentă a denotatului: *vastul ocean*, *Granada la bella.*

Specializarea. Specializatorii precizează limitele extensive sau intensive între care este considerat determinatul dintr-un punct de vedere intern, fără a-l izola şi a-l opune altor determinabili susceptibili de a fi încadraţi sub aceeaşi denominaţie: *todo Madrid*, *Dacia romană*, *soare matinal*, *el cielo austral*, *Rebreanu ca dramaturg.* Acest tip de determinare este numit specificare distinctivă (Coşeriu 1962/2004: 312).

Specificarea reprezintă acel tip de delimitare prin care se restrâng posibilităţile referenţiale ale unui semn, adăugându-i-se note care nu sunt inerente semnificaţiei acestuia: *cetate dacică*, *păsări de noapte*, *presidente de la República.*

Structuri care realizează operaţia de delimitare în discursul lui Kogălniceanu:

– delimitare ca explicare: *agonia relelor*; *cangrena corupţiei*; *somn atât de adânc*; *drepturi seculare*; *onorabil deputat*; *păsările ceriului*; *livadă mare şi frumoasă*;

– delimitare ca specializare: *vechea prorocie*;

– delimitare ca specificare: *teorie curioază*; *norii ce ameninţă*; *capitulaţie onorabilă*; *spirit naţional*; *o slabă stavilă*; *loc sterp*.

Explicatorii susţin intenţia polemică a oratorului unionist când aceştia accentuează trăsături semantice inerente ale denotaţilor care trimit la defecte şi suferinţe (*agonia*,

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

cangrena, *somn*), pe de o parte, şi trăsături ale denotaţilor care imaginează, parabolic, o ţară promisă prin împlinirea idealurilor istorice: *livadă*, *păsări.* Specificatorii aleşi de Kogălniceanu în procesul natural al vorbirii, ca şi actualizatorii şi discriminatorii delimitaţi în analiza noastră lexematică, trasează liniile unei gramatici a vorbirii prin care transpare tehnica generală a activităţii lingvistice. Observarea operaţiilor limbajului care se execută pentru a spune ceva prin intermediul semnelor limbii, adică pentru a actualiza nivelul virtualităţilor, conduce la ideea că vorbitorul nostru dispune de o competenţă idiomatică înaltă şi o ştiinţă a discursului individual pe care o întemeia pe modele retorice clasice, în interiorul cărora actualiza faptele de vorbire, constituite în normă individuală. În epocă, norma socială a discursului politic, cum transpare din cuvântările lui Bălcescu, de pildă, se constituise din repetiţia de modele anterioare; oratorii epocii erau oameni cultivaţi care „umpleau" schemele culturale ştiute cu propriul act de vorbire, supus simultan şi natural unui proces de formalizare, dirijat de funcţiile de reprezentare, de apelare, de evocare. Cuvântările publice amintite folosesc, mai mult decât cele care vor urma peste ani la diferite tribune, toate posibilităţile pe care le oferea limba la momentul respectiv: fiind mai puţin formalizate prin uzul unor teminologii ale vieţii publice şi prin instrumente gramaticalizate (împrumuturi sau calcuri devenite stereotipuri după 1900), discursurile din epoca paşoptistă şi unionistă evidenţiază dinamica transformării limbii populare, comune, în act de vorbire solemnă şi funcţională.

Delimitatorii selectaţi relevă, de asemenea, deschiderea vorbirii lui Kogălniceanu spre un univers de discurs larg, spre alte sisteme de semnificaţii, semn al pasiunii, competenţei şi sincerităţii, pe care le transmite oratorul prin discursul său.

Structuri ilustrative din discursul lui Armand Călinescu prin care se realizează operaţia de delimitare:

– delimitare ca explicare: *exagerare utopică*; *exaltare excepţională*; *extremismul de stânga*; *supraveghere atentă*; *pericol bolşevic*; *neadormită priveghere*;

– delimitare ca specializare: *misticism asiatic*; *manifestaţii de stradă*; *legislaţie penală*; *dispoziţiuni legale*; *lege penală*;

– delimitare ca specificare: *preşedintele Republicii Franceze*; *uniforme nepermise*; *text foarte larg*.

Delimitatorii exemplificaţi mai sus relevă buna adecvare a tehnicii vorbirii la semanticitatea limbajului. Atributele din prima categorie precizează în plus sensul unor realităţi grave pe care oratorul le supune atenţiei unei adunări politice; ceilalţi delimitatori precizează limitele semantice ale determinaţilor, ceea ce înseamnă precizie şi proprietate în actul de vorbire. Chiar numai din secvenţe excerptate din întregul discurs, se pot remarca corectitudinea la nivelul competenţei idiomatice şi adecvarea la nivelul celei expresiv-discursive.

Din discursul lui Gheorghiu-Dej, ne-am oprit asupra următoarelor structuri care marchează operaţia de delimitare:

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

– delimitare ca explicare: *prietenie de nezdruncinat*; *caldă prietenie*; *dragi tovarăşi*; *încălcare grosolană*; *lupta hotărâtă*; *creştere imensă*; *colonialism înrobitor*; *victorii morale*; *epave jalnice*; *legături frăţeşti*; *măreaţa învăţătură*; *victoriile grandioase*; *însemnătate uriaşă*; *strălucitele succese*; *pace trainică*;

– delimitare ca specializare: *lupta pentru izgonirea*; *luptele pentru eliberarea*; *puteri imperialiste*; *eliberare naţională*; *acţiuni agresive*; *succese istorice*; *producţia industrială*; *eliberare definitivă*;

– delimitare ca specificare: *purtătoare de drapel*; *trupe occidentale*; *trupe străine*; *state din Europa*; *poporul sovietic*; *războiul antihitlerist.*

Parafrazând şi adaptând o celebră aserţiune a Coşeriu, după care „germana nu a fost niciodată o limbă nazistă, în ciuda faptului că a existat totuşi un uz al lexicului caracterizabil drept naţional-socialist” (Coşeriu 2009: 150), putem spune şi despre limba română că nu a fost niciodată o limbă „comunistă”, chiar dacă perioada comunistă s-a caracterizat prin frecvenţa în uz a anumitor termeni cu conotaţii ideologice totalitare. Într-un articol de tinereţe, *Lingua e regime in Romania*, savantul de origine română notează că revoluţia politică şi socială a adus cu ea mari şi profunde schimbări lingvistice, echivalente cu o adevărată revoluţie lingvistică, pe care o observă la o simplă lectură a ziarelor din acele vremuri. În felul cum în România se mergea spre o societate „fără clase“, la fel se încerca şi crearea unei limbi comune, „fără clase“, ceea ce înseamnă reducerea diferenţei dintre limba literară şi limba comună, dintre limba clasei culte şi cea populară (Coseriu 1949: 18–21).

Explicatorii citaţi din discursul lui Gheorghiu-Dej evidenţiază exact aplecarea spre grandilocvenţă pe care o favoriza ideologia comunistă pentru a-şi construi imaginea de sine. Majoritatea denotaţilor şi determinaţii lor adjectivali au trăsătura semantică ‘pozitivitate’. Limba îşi demonstrează funcţionalitatea. Sintagmele exemplificatoare de mai sus relevă delimitările ca reducţie semantică în semnificaţia cuvintelor alese de vorbitorii comunişti pentru a comunica realitatea lor limitată.

2.4. Identificarea sau specificarea informativă este operaţia prin care în concepţia coşeriană se precizează semnificaţia unei forme plurisemantice, cu scopul de a asigura înţelegerea ei de către ascultător: *foaie de hârtie*, *lamă de ras*, *lengua-idioma*, *pomme de terre*; aplicată numelor proprii, le face să devină neechivoce: *Santiago de Chile*, *Felipe Segundo*. Identificatorii pot fi ocazionali (Córdoba, *Argentina*) sau uzuali (Castellón *de la Plana*) sau constanţi (*New York*). Identificatorii uzuali şi cei constanţi formează cu determinanţii lor adevărate nume compuse (Coseriu 1949: 313).

Prezentăm, în continuare, structuri care realizează operaţia de identificare în discursul lui Kogălniceanu: *linia de purtare*, *locotenentul de Roman*, *deputatul de Putna*, *Înalta Poartă*, *Tratatul de Paris*, în discursul lui Armand Călinescu: *opinie publică*, *o mână de oameni*, *mijloace sancţionare*, *dări în judecată*, *Garda de Fier* (18 recurenţe), *Inspectoratele de Siguranţă*, *Ministerul de Interne*, *organele poliţiei*, *organele de inspecţie*, *Ministerul de Justiţie*, *Partidul Naţional Liberal* şi în cel al lui Gheorghiu-Dej: *regimul*

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

burghezo-moşieresc, tărâmul construirii comunismului, mase de oameni, Forţele Armate ale Uniunii Sovietice, Partidul Muncitoresc Român, Republica Populară Română, lagărul socialist, baze militare.

Identificatorii din cele trei texte au funcţia de a asigura caracter univoc numelui, îl particularizează în raport cu alte nume identice. Sintagmele selectate identifică denotaţii şi, ca nume proprii cu identitate istorică, orientează către domeniul obiectelor: locuri şi personalităţi care construiesc sau se opun Unirii Principatelor, în primul discurs, un partid extremist şi organisme responsabile de siguranţa statului în epoca interbelică, în discursul lui Armand Călinescu, organisme ale statului totalitar, în ultimul discurs.

În textul coşerian de referinţă pentru consideraţiile de mai sus, ca o concluzie la descrierea tipurilor de determinare nominală înţelese ca operaţii de tehnică a vorbirii, Coşeriu afirmă că acestea asigură folosirea limbii. Pe de o parte, vorbirea nu foloseşte tot ceea ce îi poate oferi limba pentru o împrejurare determinată, iar, pe de altă parte, vorbirea nu numai că foloseşte limba, dar o şi depăşeşte. Ca *energie*, vorbirea modifică, recreează şi face să sporească în mod continuu ştiinţa pe care se bazează. Limba este terenul comun în cadrul căruia vorbitorii se raportează la o istoricitate lingvistică comună, şi tot ceea ce se spune se spune într-o limbă, care se manifestă prin vorbire (Coşeriu 1962/2004: 314).

3. Concluzii

Aceşti indici ai tehnicii vorbirii pot deveni criterii pentru a delimita şi descrie clasa textelor politice, aparţinând unor anume tradiţii textuale. Textele selectate ne situează în planul diacroniei discursului politic; demersul nostru analitic încearcă să surprindă şi să discute câteva aspecte care ţin de componenta lingvistică a tradiţiei discursului politic.

La nivel idiomatic, istoric, limba română şi-a creat, începând cu epoca lui Kogălniceanu şi traversându-le pe celelalte până în prezent, o anumită tehnică a discursului politic. Prin abordare diacronică se poate stabili ce anume corespunde normei, în speţă unor şabloane funcţionale, fixate în mod tradiţional. Acestea sunt structurile care susţin funcţia de apelare, centrată pe ascultător, funcţia pragmatică, centrată pe eficacitate, sau funcţia evocării, centrată pe expresia atitudinii subiective faţă de lucruri, instituţii, persoane şi grupuri, care manifestă convingeri şi ideologii politice. Totuşi, aceste structuri lingvistice nu sunt proprii numai domeniului politic, cum arată Coşeriu (Coseriu, Loureda 2006: 43), ci întregii vieţi practice, de la textele de dragoste, la cele comerciale, care, în fond, se folosesc de aceleaşi procedee retorice. Ceea ce include discursul politic într-o clasă anume este nu propria lui structură lingvistică, ci conţinutul său extralingvistic.

Situăm, în sensul lingvisticii integrale coşeriene, cele trei discursuri la nivelul limbii ca discurs sau text (*ergon*), anume la nivelul individual al cunoaşterii expresive. Fiecare discurs ca act de limbaj presupune, însă, şi nivelul universal al vorbirii ca activitate generală, ca *enérgeia*, presupune, de asemenea, cunoaşterea idiomatică a limbii istorice vorbite (*dynamis*). Putem afirma că toţi cei trei autori ai discursurilor analizate au, cum este

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

firesc, grade diferite de competenţe elocuţionale, idiomatice şi expresive, se situează în mod individual într-o tradiţie a discursului public, de factură politică. Fiecare text are context istoric diferit şi se încadrează într-o „specie" diferită a discursului politic, ţinând cont de conţinuturile lor extralingvistice; primul este un discurs parlamentar, pe o temă patriotică, de stringentă actualitate, polemic faţă de o opoziţie minoritară, cu accente profetice şi imagini poetice. Al doilea discurs este, de asemenea, un discurs parlamentar, de tip interpelare şi comentariu al cadrelor sociale, politice şi legislative. Complex ca structurare argumentativă şi strategii retorice, discursul lui Armand Călinescu este polemic faţă de reprezentanţii puterii şi are un grad mai scăzut de expresivitate stilistică, în comparaţie cu cel al lui Kogălniceanu.

Al treilea discurs analizat este, de fapt, o alocuţiune, rostită în contextul istoric şi politic al retragerii trupelor sovietice de pe teritoriul românesc. Nu putem spune că îi lipsesc strategiile retorice, este expozitiv, uzează de lozincile limbajului comunist şi este un indiciu al transformării actului de vorbire publică, într-un cadru oficial, în aşa numita „limbă de lemn".

Textul politic, prin libertatea pe care şi-o asumă în numele împlinirii unui scop practic, uzând, în multe situaţii, de tehnica ascunderii gândului adevărat, de falsuri şi de insinuări, este o oglindă a societăţii româneşti la un moment dat, a modului cum vorbitorii folosesc limbajul ca activitate fundamentală de „deschidere a posibilităţilor proprii omului", ca „înfăţişare a conştiinţei", „ca înţelegere a lumii" (Coşeriu 2009: 159). Am avut în vedere limbajul aşa cum se particularizează el în trei dintre etapele istorice ale limbii române.

BIBLIOGRAFIE

a. Bibliografie generală

Coseriu 1949 = Eugenio Coseriu, *Lingua e regime in Romania*, în *Atti del sodalizio glottologico milanese*, II.

Coşeriu 1962/2004 = Eugeniu Coşeriu, *Teoria limbajului şi lingvistica generală. Cinci studii* [*Teoría del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios*, 1962], ediţie în limba română de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Coseriu, Loureda 2006 = Eugenio Coseriu, Óscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, Pamplona, Ediciones Universidad de Navarra.

Coşeriu 2009 = Eugeniu Coşeriu, *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului şi lingvistică generală*, antologie, argument, note, bibliografie şi indici de Dorel Fînaru, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Ricœur 1995 = Paul Ricœur, *Eseuri de hermeneutică*, traducere în limba română de Vasile Tonoiu, Bucureşti, Editura Humanitas.

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)

b. Izvoare

Armand Călinescu 1938/1993 = *Discursuri parlamentare. 1934–1937*, Bucureşti, Editura Quadrimpex.

Gheorghe Gheorghiu-Dej 1959 = *Articole şi cuvântări. 1955–1959*, Bucureşti, Editura Politică.

Mihail Kogălniceanu 1857–1861/1959 = *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

APPLYING COSERIAN LINGUISTIC THEORY TO A SYSTEMATIC-HISTORICAL REVIEW OF ROMANIAN POLITICAL DISCOURSE SEMANTICS

ABSTRACT

This paper brings forth examples of how Coserian linguistic theory may be used to articulate a pragmatic analysis of various political discourses. The linguists ”nominal determination” dissociations are in this sense applied unto several texts pertaining to three types of Romanian political discourses, extracted from three different historical epochs. The author thereby underlines, in a Coserian vein, the manner in which discursive techniques are self-specific both at an idiomatic-historical level and (implicitly) at an expressive-individual level.

Key-words: *Eugenio Coseriu, nominal determination, political discourse, text linguistics.*

BDD-A1235 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:33 UTC)